

İLETİŞİM SÜRECİNDE AMAÇ VE NİYETİ FARKLILAŞTIRAN EGEMEN BİR ÖGE OLARAK MASKE

Zeynep DEMİRCİOĞLU*

ÖZET

Maske, eski topluluklardan bu yana yüzü örten ve taktığı kişiye farklı bir kimlik kazandıran bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürekli değişimin yaşandığı hayatın akışı içinde, maske algısı da zamanla değişim ve dönüşüme uğramıştır. Zamanla nitelikleri, biçimleri ve kullanım amaçlarına göre farklılıklar olmuştur. İlkel topluluklarda daha çok avlanma ve çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen ritüellerde insanların yüzlerine taktıkları bir eğlence aracı olarak kullanılan maske zamanla daha çok soyut bir uygulamaya dönüşmüştür. Ortaya çıktığı andan itibaren karşısındakine bir mesajı iletmeye yarayan bir araç olduğu için iletişim anlamında önemli bir unsur olan maske, günümüzde de insanların sosyal hayatta sıklıkla kullandıkları bir iletişim formuna dönüşmüştür. Kimsenin göremediği ama kişinin farklı rollere bürünerek, farklı bir kişilik olarak taktığı soyut maskeler vardır. İnternetin yaşamımızda büyük yer edinmesi ile birlikte, sosyal paylaşım sitelerinde takılan sanal maskeler de artık insanların birbirleriyle kurdukları iletişimde bir araç haline gelirken aynı zamanda güvenilirliği olumsuz etkileyen bir unsur haline gelmiştir. Maskenin bir iletişim formu olarak nasıl bir işleve sahip olduğunun incelendiği bu çalışmada, uygulama örneklerinden yola çıkılarak tarihsel süreçte maskenin işlevlerinde meydana gelen dönüşümler ve günümüzdeki görünümü ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Özetle makalede; farklı ve görünür olma arzularına hizmet eden maskenin değişen koşullarla birlikte nasıl bir kendini ifade etme biçimine dönüştüğünün anlaşılma çabası söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Maske, kimlik, persona, sosyal medya.

* Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi Radyo Sinema ve Televizyon Bölümü, zeynep.dmrcoğlu@gmail.com

IN THE COMMUNICATION PROCESS AS MASK SOVEREIGN A FACTOR AIM AND INTENT DIFFERENTIATION

ABSTRACT

Mask bring about means a tool saving different a identity to person and covering people face since the old community. Where there is constant change in the of life, to mask the perception has undergone changes and transformation over time. Its became differences according to intended use and quality, form. In more primitive hunting community has become more abstract once an application and used as a mask they wear on people's faces in the recreational vehicle performed rituals for various purposes. Begining from ensuring a message oppsite person a tool in communication area a important factor mask, people's social life has become an abstract tools they use frequently. Nobody could see but person' s is variety a abstract mask as different a personality. Internet is a great place in our lives with the acquisition, While people have established as a means of communication with each other, also social networking sites people wear unreal masks become a factor affecting. In this work, as a form of communication that how the mask has a function, in historical process starting from application examples are worked mask of function ocur transformations and its view in today. In brief, this essay is the subject said that the effort of how to become a way of expressing himself understanding and changing the mask with different serving the desire to be visible condition.

Keywords: Mask, identity, persona, social media.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi bir anlamda insan-insan ve insan-doğa mücadelesinin tarihidir. İnsanoğlu doğayı her zaman kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmaya çalışmış ve bunun için yapıp-üretme gücünden yararlanmıştır. Maske, insanoğlunun yapıp-üretme gücünün sonucu olarak, onun hayatta kalma sürecinde rol oynayan önemli uygulamalardan biri olarak kendini göstermiştir (Tayanç-Tayanç, 1977:12). Eski topluluklarda maske yaygın olarak avlanmalarda kullanılmıştır. İnsanlar avlarını yakalamak için onların kılığına girmeye çalışmışlardır. Maskenin sıklıkla kullanıldığı uygulamalardan biri de dini ayinlerdir. Çeşitli topluluklarda kişinin, kutsallığının bir göstergesi olarak bitkisel boyalarla yüzü boyanmış ya da maskeyle gizlenmiştir. İkel topluluklardaki bu eğilimler maskenin, karşı tarafa bir mesaj gönderme ya da kişinin kendini ifade etme yolu olarak iletişim sürecinde önemli bir rol oynadığının ipuçlarını vermektedir.

Gombrich'e göre (2011:43) maske, ilkel topluluklarda kullanılan bir eğlence ya da koruma aracı olarak kendini göstermiştir. Gombrich maskeyi, ilkelerin yapmış olduğu törenlerle, çocukların polisçilik ve korsancılık oyunları arasında bir bağlantı kurarak açıklamaya çalışmıştır. Çocukların oyun oynarken bürünmüş oldukları roller ya da takmış oldukları soyut maskeler vardır. Ama çocuklar oyun oynarken ortamda bulunan anne ve babalarının ya da diğer insanların farkındadır ve onların dış dünyada aynı olduklarının bilincindedirler. Oysa ilkel topluluklarda durum bundan farklıdır. Ortamda bulunan bütün herkes maske takıp törene katıldığı için, herkesin aynı olduğu ve dış dünyanın olmadığı kabul edilmiştir. Herkes o anda oyuna dahildir, somut ya da soyut herkes, her şey maskelidir.

Maske, zaman içinde farklı kullanım amaçları ve biçimleriyle kendini yenilemiştir. İlkelerin avlarını yakalamak ve doğaya karşı mücadele etmek için kullandıkları maskeler zamanla dini törenlerde ve ritüellerde başka amaçlara hizmet eden formlara dönüşmüşlerdir. Eski Mısır geleneğinde ölüleri öteki hayatta da yaşatabilmek için ölüm maskeleri yapılmış, yine düşmandan ve kötü ruhlardan korunmak için korunma maskeleri yapılmıştır. Eski Yunan'da tiyatronun ortaya çıkışı ile birlikte maske, tiyatro sahnelerinde, ya sembolik anlamlar yüklenen ya da farklı karakterleri vurgulayan bir öge olarak yerini almıştır. Sonraları maske bütün bu işlevlerini sürdürmekle birlikte, popüler kültürün de etkisiyle karnavallarda, balolarda ya da çocuklar için üretilen çizgi film karakterlerinin görünümünde, daha çok eğlence endüstrisine hizmet eden yönüyle öne çıkmıştır. Günümüzde ise maske, artık yüze geçirilen somut yapay bir yüz olmanın ötesinde, insanların sosyal hayatta farklı rollere bürünmek için kullandıkları soyut bir kimliğe dönüşmüştür.

Bu çalışmada ilk kullanımlarından günümüze maskenin egemen bir iletişim ögesi olarak işlevleri tartışılmaktadır. Eski çağlardan günümüze kadar uzanan maskeyi, iletişim sürecine dahil olan egemen bir öge olarak tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda maske, hem mesajı niyet ve amaç kapsamında pekiştirip güçlendiren, hem de genel anlamda iletişim sürecini farklı bir zaman ve mekan boyutuna taşıyarak, hedef kitlede, anlaşılmaktan çok duygusal çağrışımlar oluşmasına hizmet etmektedir. Aslında hedef kitlenin kaynağı tanımamasını zorlaştırmak veya olduğundan daha farklı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılan maskenin iletişimsel işlevi ezber bozucu niteliktedir. Bu yönüyle maske, mesajın anlaşılmasını zorlaştıran bir gürültü veya parazit unsuru olmaktan çok daha öte bir anlam taşımaktadır. Maske, tüm iletişim sürecine egemen olarak, kaynağa hükmeden ve buna bağlı olarak mesajı farklılaştıran veya hedef kitlede duygusal çağrışımlar yaratarak anlaşılmaktan çok duyguları harekete geçirerek anlamı belirsizleştiren bir işleve sahiptir. Bunun en belirgin örneklerini sanal ortamda görmek mümkündür. Sanal ortam, somut olarak insanların dış görünüşlerini değiştirmelerine ya da farklı kılıklara bürünmelerine gerek duymadan, sanal maskeleriyle değişimin ve gizliliğin cazibesine sığınmalarına elverişli bir zemin hazırlamaktadır.

İletişim sürecine etkin olarak katılan maskeler, hem somut olarak insanların yüzüne geçirdikleri maskelerdir, hem de Jung'un da (2006:41) belirttiği gibi, insanların buldukları ortama ve konuma göre takındıkları hayali kişilikleridir. İnsanlar artık ilkel uygulamalarda olduğu gibi, iletişime geçmek istediklerinde ya da ritüellerde veya törenlerde kullandıkları yapay yüzler yerine; her yerde ve herkese karşı kullanacakları maskelere sahip olmuşlardır.

1. BİREYSEL VE SOSYAL BİR UYGULAMA ALANI OLARAK MASKE

Kökeni tam olarak bilinmemek ile birlikte, Batı orijinli bir terim olan maskenin, yüz anlamına gelen Arapça "maskhara" (bir hayvan ya da canavar) kelimesinden türediği düşünülmektedir. Kelimenin kökenine ilişkin başka bir iddia da yine Arapça'da 'davranış', Eski Mısır'da ise 'gerçeği gizlemek' için kullanılan 'Msr' kökünden geldiği iddiasıdır. İtalyanca'da "maschera" olarak kullanılan kelime İngiliz literatürüne 'mask' olarak geçmiştir (McCarty, Nunley, 1999: 15).

Maske veya maskelemeye dair hemen bütün dil ve kültürlerde karşılık bulmak mümkündür. Örneğin Şamanizm özü itibarıyla; maske ile gerçeği gizlemenin birbiriyle bağlantılı bir şekilde geliştiği bir uygulama olarak kendini göstermiştir. İnsanlar kendi davranışları başta olmak üzere, doğayı deneysel olarak incelemişler ve bulmacanın eksik parçaları gibi gerçekliğe ulaşmaya

çalışmışlardır. Hastalık, kuraklık, yağış, yıldırımlar ve anormal insan davranışları, ruhların eylemleri ve güçleri, atomaltı parçacıkları gibi görünen dünyanın olgularını görünmez dünyada aramaya çalışmışlardır. Bütün bunlar, insanların doğaya ve diğer canlılara karşı mücadele etmesine olanak sağlamış ve maskenin ortaya çıkışının nedenleri olarak görülmüştür (Nunley, 2005).

Maskeler ve maskelemenin kimliğin oluşumunda da önemli katkılarına olduğu düşünülmektedir. Cinsiyet de dahil olmak üzere maskeler, sosyal hayattaki roller üzerinde etkili olmuşlardır. Maskeler geleneksel toplumların ayrılmaz bileşenleriyken, onları bugün yeni anlamları ile hayatımızda, filmlerde, sporlarda ve savaşlarda görmekteyiz. “Ben bir askerim”, “ben bir hokey oyuncusuyum”, “ben bir bizonun ruhuyum” aslında insan diğer bir deyişle “Ben kendim değilim” demek istemektedir. Maske, var olduğu andan itibaren kendini arayan insanın sığındığı bir form olarak da kullanılmıştır (science.jrank.org).

Maskeler, kültürel ve sosyal gelişmenin bir parçası olmadan önce de kullanılmışlardır. Fransa’da bulunan ve yaklaşık 30 bin yıl öncesine ait mamut dişine oyulmuş, aslan başlı bir insan figürünün bir maske olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Güneybatı Amerika, Avusturalya, Afrika ve Sibiry’a’daki bazı kayaların yüzlerinde ve Mibres adı verilen çömlerle maskeli insan resimlerine rastlanmıştır. Uzmanlar insanların binlerce yıldır, bir kimlik ve sosyal statü göstergesi olarak maske kullandıklarını ifade etmektedirler. Bütün bunlar aslında, maskenin gelişiminin, insan topluluklarının gelişimiyle paralel bir seyir izlediğini göstermektedir (Nunley, McCarty,1999:22).

George Ulrich de (1996:2-3) maskeyi yüzün bir kısmını ya da tamamını örten bir araç olarak tanımlamıştır. Yunanca bir kelimeden türemiş olan ‘persona’ kavramı, maske anlamına gelen ya da dramatik sanatlarda oyuncunun oynadığı rolü ifade etmektedir. Bizim yüzümüz, bizim sosyal kimliğimizi ortaya çıkarmaktadır. Bu aynı zamanda insanların toplumsal ilişkilerde kullandıkları rolleridir. Persona kelimesi maske ile ilişkili olarak kişiliğimizi ve yaşamımızdaki benliğimizi ortaya koyar. Maskeler, kişinin kimliğini gizlemek, değiştirmek ya da bir nesne ve başka görüntünün arkasındaki “kişiyi” dönüştürme yeteneğine sahiptir. Bu anlamda bir metaforik öge olan maske, insanın hem güçlü yanını hem eğlenceli yanını ortaya koyar. Maske yüzümüzü korumaktan çok daha fazlasını yapmaktadır.

Türkçe’ye Fransızca’dan geçmiş olan maske sözcüğü genellikle yüze vurgu yapmaktadır. Maske, ya yüzü gizlemek veya korumak amacıyla çeşitli maddelerden yapılan, yüze geçirilen ya da sürülen bir şeydir. Mecaz anlamda da, kişinin kimliğini, gerçek görünüşünü, duygularını gizleyen aldatıcı bir nesne olarak kavramsallaştırılır. Gösteri sanatlarında ise maske, Özdemir Nut-

ku'nun ifadesiyle "oyuncunun insancıl anlatımını kapatmakta ya da oyuncuyla seyirci arasında güzel duyusal uzaklığı elde etmekte kullanılan ve çeşitli gereçten yapılan surat, yapay yüz" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama aynı zamanda maskenin çağlar boyunca devam edegelen en eski kullanım alanına vurgu yapmaktadır (Demiriş, 2014:29).

Maske, yüzyıllardır yüzü kısmen veya tamamen örtmek için kullanılmıştır. Maskeye ifade aracı olarak bakıldığı için maskeyi "yapma yüz" olarak açıklamak da doğru olacaktır. Hem yüze takılan nesnelere hem de yüzü kapatan makyajlar (yüz boyamalar) maske terimi ile anlatılmaktadır. Maskeler, ardındaki kişiye yeni bir kimlik oluşturmakta ve yeni portre ile onu gizlemektedir. Bazen de maske, ölüm maskeleri ve Eski Mısır geleneğinde olduğu gibi yüz olarak kullanılmıştır. Maskeler kullanım alanlarına göre çeşitlilik de göstermektedir. İlkel insanların dini törenlerinde ya da şamanların hasta tedavisinde kullanılarak tiyatroya eklenmiş ve önemli bir olgu haline gelmiştir (Güner,2006:3).

Maske hiçbir zaman görüldüğü kadar değildir. Maske kavramı farklı disiplinleri kaynaştıran, kökenlerini tarih öncesinden alan ve dünyanın ayrı ayrı yerlerinde yapılan ritüeller sonucu ortaya çıkan kültürel bir araç olarak ele alınmalıdır. Rene Girard da maskeyi şu şekilde tanımlamaktadır: "Maske bir buluş değildir. Kültürden kültüre değiştiğine kuşku bulunmamakla birlikte, bazı özellikleri hep aynı kalmaktadır. Maskelerin her zaman insan yüzünü temsil ettiği söylenirse de, insan yüzünü örtmek, yüzün yerini tutmak ya da bir biçimde yerini almak için yapıldıklarından, hemen her insan yüzüyle bağlantılıdır" (Dinçel, 2014:112).

İnsanlar üretmiş oldukları maskeler aracılığıyla dönüştükleri varlıkların biçimine girmeye çalışmışlardır. Maskelerin canlandırdığı atalar, tanrılar ya da doğüstü varlıkların yanı sıra var olan şeyleri ya ortaya çıkaran ya da gizleyen yapıda oldukları görülmektedir. Bu nedenle maske bir yandan onu kullananı ortaya çıkartırken diğer yandan da gizleyen bir işleve sahip olmuştur. "Maske kelimesi "to mask" (maskelemek) anlamında fiil olarak da kullanılmaktadır". Maske, onu takanın kimliğini gizler, ona yeni bir kimlik kazandırarak onun değişimin ve dönüşümünü sağlar" (Yasan, 2011:19).

İlkel çağlardan modern zamana kadar maske, onu kullananın yüzüne zarar gelmemesi ve doğüstü güçlerden korkan kişilerin onlardan korunması için zırh işlevi üstlenen bir nesne olarak kullanılmıştır. Bu koruyucu maskeler, çoğunlukla tanrı figürleri ya da diğer doğüstü, efsanevi varlıkların görünümüleri olarak kendini göstermiştir. "John Rudlin maskenin kimlik kazandırdığını söyler ve Ortaçağ İtalya'sında karnaval mevsimleri boyunca maskeli bir adamın silahlı gezmeye hakkının olmadığını çünkü onun başka bir kimliğe büründüğü

varsayıldığından davranışlarından sorumlu olmayacağına düşünülmesini ak-tarır” (Yasan, 2011:19).

Her türlü malzemeden üretilebilen maskeler birlikte giyildikleri kostüm ile ve oyuncu veya izleyicisiyle tam bir bütünlük oluşturmaktadır. Maskeler sadece ritüellerde ya da oyunlarda bir değer taşımaz aynı zamanda tek başla-rına da bir estetik değer ve öneme sahiptirler. Eski topluluklarda insan ve hay-van şeklinde maskelere rastlanılmaktadır. Aynı zamanda kilden, boyadan ya da ip gibi malzemelerden yapılmış maskeler görmek mümkündür. İlkelerde maske kullanımının genelde hayvanların kılığına girerek gerçekleştirilmesi, hayvanların ritüel bir maske olmasından kaynaklanmaktadır. Hayvanların kürkleri, jestleri, mimikleri, belki de avına karşı acımasızca yaklaşımı ilk in-sanların avlarının kılığına girip avlanmalarının nedenidir. Hayvanlar, insanları bir ritüel düzenin içine alırlar. Çağrıştırdıkları şey sadece yabanilik ve vahşilik değil, aynı zamanda tiyatroyu hatırlatan jest, mimik ve oyunları, ritüellerin en önemli parçasını oluşturmaktadır (Baudrillard, 2011:111). Maske sözcüğü-nün günlük dilde olumsuz bir çağrışımı vardır. Maskeli yüzler, gerçeği mas-kelemek, maskesi düşmek gibi pek çok deyim ve ifade, sözcüğün olumsuz kullanımlarına örnek olarak verilebilir. Aynı olumsuz ifadeler rol kavramı içinde geçerlidir. Oyuncunun maskeyi takması ya da sahnede bir rolü canlan-dırması, günlük dilde ve felsefede olumsuz anlamlarda kullanılmıştır. Bu an-lamda oyuncunun bir rolü maskeli ya da maskesiz olarak canlandırması bir çeşit kandırmaca, seyirciyi yanıltma eylemi olarak anlaşılmaktadır (ARICI, 2014:22).

Antik Yunan düşünürlerinden Aristoteles ve Platon da maske hakkında tanımlamalar yapmışlardır. Platon, tiyatro sanatına karşı takınmış olduğu olumsuz etkiden dolayı maskeye olumsuz bir anlam yüklemiştir. Platon’un idealar evreni felsefesine göre, evrendeki temel gerçeklik idealarından oluşmak-tadır ve sanatın taklit olup, idealar dünyasını aydınlatamayacağını belirtmek-tedir. Evrende var olan her şeyin bir ideası bulunur. Ancak insanların gerçek ideaları göremeyeceklerini sadece bu dünyadaki görüntülerini algılayabile-ceklerinden bahsetmektedir. Dünyada gördüğümüz idealar, tek gerçek idea olan Tanrının birer kopyasıdır (Şener, 2008:20). Platon, bu düşüncelerinden yola çıkarak, sanatın bir taklit olduğunu öne sürmektedir. Sanatçı taklidin de taklidini yapmaktadır. Yani gerçekten üç kez uzaklaşmaktadır. Platon sanata karşı bu olumsuz düşüncelerinden dolayı sahneye çıkan oyuncunun da gerçeği gizlediğini ve maskelediğini öne sürmektedir. Hem sanatçıya hem de oyun-cuya hem de onların eserlerine ya da bürünmüş oldukları role, giydikleri mas-kelere olumsuz eleştirilerde bulunmuş ve maskeyi gerçeği gizleyen bir metafor olarak tanımlamıştır.

Aristoteles ise tiyatro üzerine yazdığı Poetika adlı eserinde çeşitli sanat ürünlerini belli başlı özellikleri bakımından karşılaştırmıştır. Sanatları taklit ettikleri nesnelere göre ayırmıştır. “Resim sanatının aracı renk ve biçimdir. Müzik tartım ve uyum aracılığı ile taklit eder. Dans sanatı yalnızca tartımları kullanır. Şiirin taklit aracı sözdür. Söz de çeşitli şiir türlerinde birbirinden farklı biçimde kullanılır” (Şener, 2008:26). Aritoteles, sanat hakkında bu düşüncelerinden yola çıkarak, taklidin insanın doğasında var olduğunu belirtmektedir. Taklit sözcüğü, yazılı olarak ilk kez Platon’un metinlerinde geçmektedir. Platon, bu sözcüğü küçültücü olarak kullanmış ve sanatın, kopyanın taklidini yapmakla gerçek olandan üç kez uzaklaştığı için, kopyacı olarak nitelendirmiştir. Aritoteles ise, taklit sözcüğüne Platon’dan farklı bir anlam vermektedir. Taklit sözcüğünü gerçeği kopyalamak anlamında kullanmamıştır. Aristoteles’e göre varlık, sürekli gelişerek son varlığa ulaşmaya çalışır. Sanat da buna olanak sağlamaktadır (Şener, 2008:28). Taklit ya da kişilik değiştirme isteği ilkel insanın, avının kılığına girmesi ve avlanma çabaları ile başlamıştır. Maskenin bu çabaların sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İlk çeşitli toplulukların dini törenlerini yöneten kişilere kutsal kimlik kazandırmak amacıyla yüzlerini çeşitli bitkilerle boyanması, maske kavramının sosyal ve kültürel bir kavrayış olarak kabul edilmesinde önemli etken olmuştur (İndirkaş, 2014:50).

2. İLK-EL (İLKEL)’ DEN MODERN ZAMANA MASKE KULLANIMI

Maskelerin kökeni tarih öncesine dayanmaktadır. İnsan, tarih boyunca bütün dönemlerde kendini değiştirme ve dönüştürme yöneliminde bulunmuştur. Bütün toplumlarda her zaman farklı şekillerde ve çeşitli amaçlarla maske kullanımı olduğu bilinmektedir. Tarih öncesinde de maske uygulamalarının var olduğu insanların kayalara, mağaralara ve taşlara çizdiği resimlerden anlaşılmaktadır. Maske kullanımı; hayvan derisine bürünmek, bereketi arttırmak, avlanma, tedavi, lanet salma gibi ritüellerle başlamıştır. Maskelerin belki de en eski kullanımı avlanma ile ilgilidir. Tarihin ilk dönemlerinde kullanılan maskeler, avcıyı, avlayacağı hayvan kılığına dönüştürmüştür. Bunu da hayvan postları ve kokuları ile gerçekleştirerek onları avlarının içerisine sokup, bu şekilde onları maskeleymeyi sağlamıştır. Bazı mağara resimlerinde bunların örneklerine rastlanmıştır. Bu resimde avcı, avının kılığına girmiştir (Güner,2006:9).

Resim1: Les Trois-Frères Mağarası.

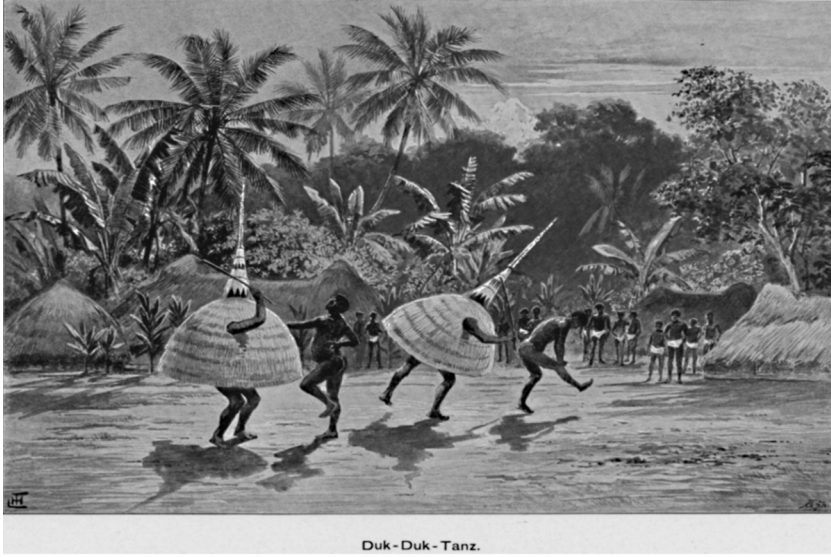
İlk maskeler yine eski çağlarda dramatik yapıli dini ayinler arasında totemciliğın, animizmin bir ifadesi olarak kullanılmıştır. Orta Asya'da da hem kötü ruhları aldatma, onların şamanı tanınmasını engelleme hem de ruhları hasta bedeninden çıkartmak için maske kullanılmıştır. Ayrıca inanişa göre, ruhlar alemine insan yüzüyle girmek mümkün olmadığından, hareketsiz bir yüz yani maske takmak gerekliydi (Özkarlı, 2014:77). İlkel kabilelerde maske doğaüstü güçleri simgelemektedir. Bu güçler korkunçtur ve çevreye dehşet saçarlar. Maske yapanın ve giyenin bu güçlerle ilişkiye gireceğii düşünöldüğünden tehlikeli olarak görölmekte ve sadece bu tehlikelere karşı koyacak kişiler giyebilmişlerdir. Bu maskeler ayrıca o toplulukta yaşayan insanların tamamına gösterilmemiş, sadece seçilmiş olan izleyicilere gösterilmiştir. Bazı topluluklarda da maskeler, bir kültür aracı olarak görölmüş ve o toplumun kültürünü gelecek nesillere aktarma işlevi göreceğine inanılmıştır (Yasan, 2011:25).

İlkel insanların yapmış olduğu törenler, ritüeller ve danslar oyun olarak da adlandırılabilir. Oyunun kültürden daha eski olduğunu belirten Huizinga, insanlardan önce hayvanların oyun oynama içgüdüüne sahip olduklarını ve oyun oynamak için insanların gelmesini beklemediklerini söylemektedir. Hayvanlar da aynı insanlar gibi oyun oynarlar. Yavru bir köpeklerin neşeli oynaşmaları ve birbirlerinin kulaklarını ısırma yasaklarına uymaları, oyunun

kurallarına uyduklarına zevk aldıklarını ve eğlendiklerini göstermektedir. Bu oyunlar en ilkel olanlarındandı. Zaman ilerledikçe oyunun biçimi de değişmiş, hakiki oyunlar ve yarışmayı izleyen heyecanlı seyirciler bu sürece dahil olmuşlardır (Huizinga, 2013:26-27). İlkel insanların doğayla mücadeleleri, avlarını yakalamak için avcı kılığında maskeler giyinmeleri oyunun bir parçasıdır. Onlar hayatın içinde var oldukları andan itibaren oyun oynamaya başlamışlardır. Oyun kimi zaman eğlenceli, haz verici ve heyecanlandırıcı, kimi zamanda ilkelerde ki gibi hayatta kalma, doğaya uyum sağlama, düşmanlardan ve kötü ruhlardan korunma gibi gerçek hayatın bir parçası olabilir. Maske de, oyunun içinde var olan, oyunun gerçekliğini ya da eğlenceliğini simgeleyen bir araç olmaktadır.

Paleolitik çağda avcılar ve şamanlar, maskeleri ve kostümleri tuzak olarak kullanırlar, ruhları ele geçirmek için av öncesi ve sonrası maskeli ayinler düzenlerlerdi. “İlkel topluluklar da erkeklerin görevleri avlanmak, ritüellerde davul çalmak, kurban etmek ve maske yapmaktı; erkek egemen gösteriler ve maskeli törenlerin kontrolü günümüze kadar gelmiştir” (Yasan, 2011:25). Bu dönemde yine erkek egemen yapıda olduğu görülen bir başka ayin de erkeklerin erginleme töreni ile ilgili olandır. İnsanlar, bayram süresince her yerde dolaşan ve kendileri kadar olan ruhlardan korktuklarını söylemezler. Törenlerin her şeyini sahneye koyan ve yöneten hep aynı kişidir. Taktıkları maskeleri kendileri yapmıştır ve bunları kullandıktan sonra kadınlardan saklamaktadırlar. Kişiler ruhun zuhur ettiğini haber veren sesler çalmakta, bu ruhun izini kuma çizmekte ve atalarının sesine benzeyen sesler çıkarmaktadırlar. Erkekler, kutsal ormanla çevrili olan bölgede, olan bitenlerle ilgili kadınlara yalanlar söylemektedirler. Kadınlar durumdan tamamen habersiz değillerdir. Maskenin ardında kimin olduğunu bilmektedirler. Sadece maske onlara yaklaştığında biraz kaygı duymaktadırlar. Burada kadın yine pasif bir figüran oyuncu ve erkek egemen yapının kuralları törende mevcut olmaktadır (Huizinga, 2013:43).

Doğüstü güçler, toplumsal yaşamı bazı kültürlerde maskeler aracılığıyla düzenlemektedir. Kültürel maskelerin bazıları kadınları, çocukları ve suçluları cezalandırmak içindi. Afrika'nın bazı kabilelerinde, söz dinlemeyen çocuğuna ders vermek için annesi, su kabağına portre çizer ve bunu çocuğunu korkutmak üzere kullanırdı. Okyanusya'nın Yeni Britanya adalarında Dukduk adı verilen gizli derneklerin büyük, devasa maskeleri topluma dehşet saçardı. Bunlar maskeleri giyerek, suçluları cezalandırırdı. Canavar maskelerin devasa boyutları, tuğla kırmızısı ve asit yeşili gibi parlak renkleri ile vahşi görünümde idiler (Güner, 2006:12). İlkelerde yine aynı amaçlarla kullanılan bir başka maske de Yeni Gine'de görülmektedir. Bir güzelliğe benzeterek yapılmamıştır ve amacı da bu değildir. Köyün gençlerinin bunları giyip, hortlak kılığına girerek kadınları ve çocukları korkuturlardı (Gombrich,1997:46).

Resim 2: Duk-Duk Maskeleri

Koruma maskeleri, ilkellerden günümüze kadar gelen önemli maskelerdendir. Maskeler hakkında varılan ilk genel bilgi, ilkellerin öncelikle düşmanlardan, kötü ruhlardan korunmak için maske takmış oldukları bilgisidir. Amaçları hem kendilerini korumak, hem de düşmanlarına korku salmaktır. Yine aynı şekilde avlarının kılığına girip onları yakalamak ve tehlikelerden sakınmak için bu maskelerden yararlanmışlardır. Zamanla biçim ve kullanım alanları değişmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Yine aynı gerekçelerden yola çıkarak oluşturulan askeri amaçlı maskeler tarihin her döneminde kullanılmıştır. Bu maskeler korumanın yanı sıra düşmana korku salmak amacına hizmet etmiştir. Savaşlarda zırhtan hariç kullanılan maskelerde yüzü korumak için geliştirilmiştir. Koruma maskelerinin en önemli özelliği taşınabilir olmasıdır. Hareket etmede sahibine kolaylık sağlamaktadır. Göz boşlukları etrafı görmek için daha genişçe yapılmakta ve başın hareket özgürlüğünü engellememe şeklinde tasarlanmıştır(Güner,2006:13).

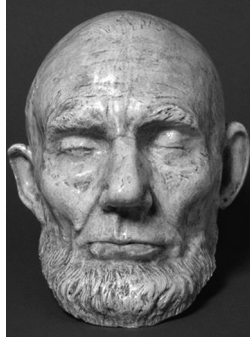
Günümüzde de koruma gerektiren bazı oyunlar eskrim, hokey ve bezbol gibi bazı sporlarda savaşlarda kullanılan koruyucu maskeler takılmaktadır. Bunların takılmasındaki amaç da karşısındakine üstünlük ve korku salmak içindir. Günümüz sanayi toplumlarında uzay takım elbise ve kask (maskeler) uzay yolculuklarında astronotları korumak için kullanılmaktadır (science.jrank.org). Eski çağlarda, biri öldüğünde onu değerli kılmak için yüzünün sergilenmesi istenirdi. Bunun yolu da ölü maskesi kullanmaktan geçmekteydi. Ölüm maskesinin bilinen tarihi, eski Mısır'dan gelme bir gelenek

olduğu yönündedir. Yüzden alınan bir kalıpla firavun, en güzel şekilde yeniden canlandırılırdı. Bu şekilde kişi olduğu gibi yansıtılmanın ötesinde daha da güzelleştirilmeye çalışılırdı (Tekkalan, 2015).

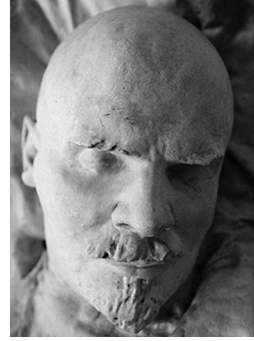
Ölüm maskeleri, öleni temsil eder. Görünümün bir kopyasını bulundurmak ve ölüyü bulunduğu yerde yaşatmak için yapılır. Bu maskeler çoğunlukla ölenin yüzünü temsil eden karakteristik özelliklere sahiplerdir. Roma'da, ölenin maskesini takan kişiler, cenaze törenlerine katılarak ölü kişiyi canlandırırlardı. Ölüm maskeleri, ölülerin yüzünden kalıplar alınarak yapılırdı. Daha sonra anı olarak saklanırdı. Yine Avrupa'da asillerin ölü maskeleri, yüzlerinden kalıp alınarak yapılır ve nesilden nesle aktarılması sağlanırdı (Güler, 2006:15). Ölüm geçmişten günümüze her zaman korkulan bir olay olduğundan ölen kişi çok ünlüyse alınan masklar da her zaman önemli sayılmıştır. Alfred Hitchcock'tan Abraham Lincoln'e , Napolyon' dan Lenin'e ve yaşadığı dönemde sanatta politikada ya da herhangi bir konuda öne çıkmış insanların yaşarken ya da öldükten sonra yüzlerinin maskları alınmıştır. (Karadayı, 2013).

Lincoln

Stalin

Hithock

Resim 3: Ölüm Maskeleri

Maske, zaman içinde değişim ve dönüşüme uğrayan diğer tüm şeylerden, daha esnek olması nedeniyle onlardan ayırt edilmektedir. Sürekli değişim halinde olan insan yüzünün yerine maske, sabitliği ve aynılığı mükemmel bir şekilde sunmaktadır. İnsanın dönüşüme hazırlıklı olma durumu, mimiklerinden açıkça belli olmaktadır. Yüzün oyunu, bütün canlılardan çok daha çeşitlidir ve dönüşüme ilişkin en zengin deneyime sahip olan insan yüzünün bir saat içinde kaç türlü değişime uğrayacağını tahmin etmek de oldukça güçtür. İnsan yüzünün bu esnekliği, maskenin kullanım alanlarını, biçimlerini oldukça kolay değişim ve dönüşüme uğratmıştır (Canneti, 2012:378).

Maskeler, insanın doğaya karşı mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve zorlukların üstesinden gelebilmek için geliştirdikleri, kimi zaman

bir savunma kimi zaman da bir korunma aracı olmuştur. Zaman içinde insanların törenlerde kullandıkları bir eğlence aracı olmuştur. İnsanoglunun var oluşuyla birlikte kendini gösteren ve zaman içinde kültürel bir değere dönüşen maske, hemen hemen her toplumda, çeşitleri ve farklı kullanım alanları ile bireysel ve toplumsal yaşamda önemli ölçüde etkili olmuştur. Örneğin Şamanlar, sadece ritüellerde giydikleri özel kıyafetleri ve onları tamamlayan maskeleriyle hastalıkları, felaketleri, kötü hava koşullarını, düşman toplulukların yarattığı tehlikeleri ortadan kaldırmak üzere muazzam bir koruyucu ve kurtarıcı rol üstlenmişlerdir. İnsanlara, Şamanların böyle bir doğüstü güce sahip oldukları hissiyatını veren şey de yine onları diğer insanlardan ayıran kıyafet ve maskeleriydi. Maskeye atfedilen bu hissiyat zaman içinde gösteri sanatlarına da yansımıştır. Sanatsal uygulamalarda kullanılan maskelerin, gündelik hayatta maskenin işlevlerine benzer şekilde temsil alanı bulduğu görülmektedir. Yunan tiyatro maskeleri eski Diyonsos kültlerinden gelişmiş, ölüm, yeniden doğum ve verimlilik ile ilgili olmuştur. Onlar Yunan tragedyalarında aktörlerin giyindiği veya oynadıkları spesifik rollerdi. Asya’da maskeler sıklıkla Hindu tanrıları hakkında tiyatrolarda oynanan büyük destanlarda rastlanmıştır. Japonya’da Non tiyatrosunda, Çin’de yeni yıl kutlamalarında ve Bali sokak tiyatrolarında maskelerin kullanıldığı bilinmektedir. Yıldız savaşları ve popüler televizyon dizisi olan Yıldız savaşlarında biyologlar, mekanikle uğraşan adamlar, karakterlerin yanı sıra diğer gezegenlerden gelenlerinde yüzleri maske ile kaplıdır (Nunley, 2015).

Antik Yunan’da ilk kültlerde¹ genellikle Tanrılar için yapılmış Grotesk maskelere rastlanmaktadır. Isparta’da İ.Ö. yapılan kazılarda pişmiş toprak koyun, keçi ve insan maskelerine rastlanmıştır. Bunlar büyük ihtimalle Tanrılar için yapılan ritüellerde kullanılan tahtadan yapılmış maskelerdir. Bu maskelerin tiyatro kültüründe maskenin doğuşunu hazırlayan ilk örnekler olduğu düşünülse de Antik Yunan’da asıl maskeler Dionysos kültüyle ortaya çıkmıştır (İndirkaş, 2014:50). Dionysos törenleri, Antik Yunan’da Tanrı Dionysos onuruna yapılan törenlerdi. Bu törenler, koro tarafından söylenen şarkılardan oluşmaktaydı. Koro şarkılarını söyleyenler, Dionysos’un kutsal hayvanı olan teke kılığına giriyor, şarkılar söylüyor ve hiç de estetik olmayan hareketlerle dans etmeye çalışıyorlardı (Şener, 2008:16). Kadınların şarap tapım törenlerinde de Dionysos, maske olarak kişileşirdi. Oldukça büyük olan maske, ahşap sütun üzerine yerleştirilir ve tören onun önünde yapılırdı. Yunan vazolarında betimlenen maskeler bunların örneği niteliğindedir. Antik Yunan tiyatrosunda maske, oyuncunun kimlik değiştirme ve temsil eylemini gerçekleştirmesi ile

¹ Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.

eş değerdir. Oyuncu ve izleyici artık o kimliğin içinde kendilerini bulurlar ve maskeyi takan da, onu izleyen de gerçekte ne olduğunu bilir ama maskeyle birlikte takındığı yeni rolüne kendini inandırmış gibi bir tavır sergilerdi (İn-dirkaş, 2014:51-52).

Eski uygulamalardan günümüze gelindikçe maskenin işlevlerinin de farklılaştığı görülmektedir. Maskeler 16. yüzyılda popüler kültürün bir parçası olarak eğlencelerde ve karnavallarda kullanılmıştır. Ortaçağ boyunca da kimliği kamufle etmek için kullanılan bir araç olduğu görülmektedir. Burada kullanılan yüz maskeleri, oyuncunun yüz ifadelerinden sahne alanında hareket eden oyuncunun beden bütünlüğü ile sürekli giren çıkan maskenin yaratıcı gücü ile özgürlüğü yaratmaya çalışılmaktadır. Commedia dell'Arte² 'da oyuncular, ağzı ve elmacık kemiğini açık bırakan, göz burun ve yanakları kapatan tüyden maskeler takarlardı. Bu maskelerde oyuncu tamamen yeni bir kimliğe bürünmez, maske onu kişiliksizleştirmez ama ona gizem katardı (Ekmekçi-oğlu,2014:63).

“Commedia dell'Arte'de her aktör ayrı bir tipi canlandırır. Tipler izleyiciye maskeler aracılığı ile anlatılır. Pazar yerlerinde fakir köylüler tarafından izlenen oyunlarda, genellikle aşk, cinsellik, kurnazlık, aldatma, “Türkler tarafından kaçırılan çocuklar”², aynı kıza aşık baba ve oğul, uşak-efendi gibi bir konu seçilerek karakterlerin birbirleri ile ilişkileri belirlenir. Akrobasinin de eşlik ettiği oyunlarda, seçilen konu çerçevesinde, aktörler doğaçlama oynarlar. Her aktörün kendi şaka repertuarı vardır. Bu haliyle oyunda, oyunun kendisinden çok aktör performansı önem kazanır” (Güner, 2006:53).

Resim 4: Commedia dell'Arte Maskeleri

Maskeler, gizleyici özellikleri olan ve arkasında ne olduğu bilinmeyen bir metafordur. Maskenin bir gizleme aracı olarak kullanılması Venedik'te

² Commedia dell'Arte'de, ana karakterler kişi ya da karakter olarak değil, maske olarak adlandırılır.

yaygın olarak görülmektedir. Venedik karnavalları, Avrupa'nın en ilginç ve en eski karnavallarındandır. Karnavalın başlama tarihinin tam olarak bilinmemesine rağmen, 18. yüzyılda Venedik'te kostümlü, maskeli oyuncuların günlük hayatta o şekilde var oldukları görülmektedir. "Maskeli eğlenceler, karnavallar, tüm diğer toplumsal oyunlar gibi toplumda rahatlama yaratma işlevine sahiptir. Şehrin fakir halkı için maskeler ve zengin görünümlü ipekler içinde gezinmek, sınıfsal gerilimi hafifletip, toplumsal gerilimi azaltır. Venedik'te en sık kullanılan maske tipi papier-mache, beyaz Bantalardır. Bu maskeler genellikle üç köşeli şapka ve omuzları da örten pelerinimsi siyah kapüşonlarla, hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilir" (Güner, 2006:17).

Maskenin kullanıldığı en önemli alanlardan biri de tiyatrodur. Antik Yunan'dan başlayarak tiyatrodaki maske kullanımı 20. yüzyıla kadar devam etmiştir. Tiyatroda kullanılan maskeler, oyuncu ve izleyici arasındaki heyecanı ve gerilimi artırarak, oyuncuya farklı kimlikler kazandırır. Brecht, "Seutzan'ın İyi Kadını" oyununda ana karaktere maske taktırır. Bu oyunun başrol oyuncusu, oyunda yaşadığı zorluklardan dolayı, düştüğü acımasız durumu yansıtmak için maske takmıştır (Güner,2006:21).

Şamanlar da ise maske adeta sınır tanımaz bir hayal gücünün; taze, ifadeci bir anlayışla yeniden görünür olduğu bir duruma denk düşmektedir. Şaman maskeleri ana hatlarıyla basit ve tüm ilkel görünümlerine karşın teknik açıdan son derece yetkindirler. Bazı karmaşık yapıları maskelere karşın çoğu, birkaç aceleci darbe ile kabaca yontulmuş ve göz, ağız gibi ayrıntılar stilize edilmiş gibi bir görüntü oluşturmaktadır (Güner,2006:11).

Resim 5: Şaman Kıyafeti

Türkler’de maske kullanımına ilişkin ilk örneklere Uygur Türkleri’nin nevruz törenlerinde rastlanılmaktadır. Nevruz günü, ibadethane önlerinde ya da pazarlarda toplanılarak çeşitli oyunlar oynanırdı. Örneğin Kaplan Oyunu maske takılarak oynan bir oyundur. Bu oyunda bir kişi kaplan kılığına girer, yere çöküp ellerini kullanarak dört ayaklı olur. Kaplan taklidi yapar. Elinde kırmızı bir gül tutan kişi, onu yönlendirerek dans etmesini sağlar. Bu arada Uygur halk çalgısı olan çoban rabavı ve tef çalınır. Oyunun sonunda kaplan kılığına giren kişi maskesini çıkarır ve kendisine kırmızı bir gül verilir (Uca, 2007:145).

İslam coğrafyasında ise maske kullanımı genel anlamda uygun bulunmasa da zaman içerisinde bazı özel uygulamaların da ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumun en belirgin örneklerinden biri Şii inancında özel bir gösteri olan Muharrem törenleri sırasında maske kullanılmasıdır. Bu tören sırasında kadınlar dans ve pantomimle İmam Hüseyin’in şehit olmasını canlandırmaktadırlar. Şiiler’in taziye törenlerinde oyuncuların maske taktığı bilinir. Za’fercin adında bir taziye töreninde, cinlerin kralı ve onun savaşçıları korkunç maskeler takmışlardır. Hem maskelerle hem de kan ve şiddet dolu sahneler ile seyirciler üzerinde derin etkiler bırakmaya çalışmışlardır (And, 2012:96-97). İlkelerden günümüze kadar maske kullanımı değişim ve dönüşüme uğrayarak gelmiştir. Doğaya uyum sağlamak, düşmanlardan korunmak ve onları korkutmak için kullanılan maskeler, sonrasında tiyatrodaki kullanılmaya başlanmıştır. Bugün maskeler hem karnaval ve balolarda hem de çocukların sevdiği çizgi film ve film karakterlerinin maskeleri kullanılmaya devam etmektedir. Maskeleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür: İlkel maskeler, korunma ve saldırı maskeleri, ölü maskeleri, ritüel ve tören maskeleri, eğlence maskeleri olarak sınıflandırılabilir. Ayrıca iletişim sürecinde, kişilerin buldukları duruma ve zamana göre bürünmüş oldukları roller ve taktıkları maskeler vardır.

3. İLETİŞİM SÜRECİNDE AMAÇ VE NİYETİ FARKLILAŞTIRAN EGEMEN BİR ÖGE OLARAK MASKE

Eski çağlardan günümüze kadar uzanan maske kullanımını, iletişim sürecine dahil olan egemen bir öge olarak tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda maske, hem mesajı niyet ve amaç kapsamında pekiştirip güçlendiren, hem de genel anlamda iletişim sürecini farklı bir zaman ve mekan boyutuna taşıyarak, hedef kitlede, anlaşılmaktan çok duygusal çağrışımlar oluşmasına hizmet eden bir işleve sahip olmuştur. Aslında hedef kitlenin kaynağı tanımlamasını zorlaştırmak veya olduğundan daha farklı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılan maskenin iletişimsel işlevi ezber bozucu niteliktedir. Bu yönüyle maske, mesajın anlaşılmasını zorlaştıran bir gürültü veya parazit unsuru olmaktan çok daha öte bir anlam taşımaktadır. Maske, tüm iletişim sürecine egemen olarak kaynağa hükmeden ve buna bağlı olarak mesajı farklılaştıran veya hedef kitlede duygusal çağrışımlar yaratarak anlaşılmaktan

çok duyguları harekete geçirerek anlamı belirsizleştiren bir işleve sahiptir. Maskenin bu iletişimsel işlevinden yola çıkarak zaman içinde kullanım biçiminin ve doğal olarak iletişimsel yönünün değiştiğini söylemek mümkündür. İlk insanlar, doğayla ve diğer canlılarla iletişim kurmak için maske takmayı gerekli bulurken günümüzde görselliğe bu kadar övgü yağdırılan bir çağda maske daha çok soyut tezahürleriyle insanların takındıkları rollere indirgenmiştir. “Maskeli balolarda, karnavallarda kimliği gizleyen; tiyatrodaki öykünme ve “benzeşerek başkalaşma” aracı olarak kullanılan; ayinsel törenlerde güce ulaşma aracı olarak düşünülen maske, bizi iki temel olguya götürmektedir: Güce ulaşarak gücü temsil etme ve kendini gizleme. Dolayısıyla, maskenin fiziksel kullanımı da tıpkı günlük hayatta yüzümüze yerleştirdiğimiz “anlam maskelerimiz” gibi bir kaçışın, güçsüzlüğü gizleyerek güce ulaşmanın, zaafı örtmenin ifadesi olarak karşımıza çıkıyor” (Günalan, 2006:133).

Dolayısıyla maske temelde bir kimlik gizleme ve/veya farklı bir kimliğe bürünme formu olarak kendini göstermektedir. Maske, arkasında ne olduğunu göstermeyen, takanın kimliğini gizleyen ya da ona yeni bir kimlik, kişilik kazandıran bir araçtır. İlkel çağlarda kayaların üzerine kazınan maskeli insan görüntülerini, avcılarının maskelerle avladıkları hayvanların kılığına girmelerini ve şamanların, hastaları kötü ruhlardan kurtarmak için tamamen farklı kılıklara bürünmelerini, bir kimlik değiştirme çabası olarak değerlendirmek mümkündür. Ama günümüzde gelişen teknoloji ile iletişim araçlarının çeşitlenmesi, insanların dış görünüşlerini değiştirmelerine ya da farklı kılıklara bürünmelerine gerek kalmadan, sanal ortamın, sanal maskeleriyle değişimin ve gizliliğin cazibesine sığınmalarına elverişli bir zemin hazırlamaktadır.

İnsanların yaşadıkları sosyal deneyimler; çoğunlukla yetiştiği toplum, sınıf, cinsiyet ve etnik kimliği tarafından şekillenmektedir. Kimlik insanın ‘ben kimim’ sorusuna verdiği cevaptır. Kimlik teorisyenlerine göre kimlik, tekil bir kavram değildir. Çünkü kimlik, kısmi sürekliliğe sahip ve çok yönlüdür. Kimlik inşası bireyin içinde bulunduğu ortam ve sosyal hayattaki rol ve davranışlar tarafından şekillenir. Sosyal yapı içindeki konum ve bunla bağlantılı olan davranış ve roller sadece ben kimim değil, aynı zamanda kim olmalıyım beklentisi ile yani bireyin diğer insanların kendisini hangi sosyal konumda görmesiyle alakalıdır (Acun, 2011:68). Pierre Bourdieu ise insanın toplumsallaşırılığı içinde oluşan kimliğin zaman içinde kişi tarafından nasıl yeniden üretildiğine vurgu yaparak, yaşanan sosyal deneyimlerin kişinin kimliğini tanımlayan maskelere dönüştüğüne değinmektedir. “Çocukluğundan itibaren kişinin yaşadığı deneyimler bir yandan kendisine dair algısını şekillendirmekle birlikte, o kişi belli bir sınıfa ya da gruba ait olabilmek için bu algıyı sürekli yeniden üretir. Zamanla değişiklik gösterse de, kişinin geçir-

³ Habitus, Pierre Bourdieu’nin Outline of a Theory of Practice’ de(1977) toplumsal yapılar ile toplumsal pratik (ya da toplumsal eylem) arasındaki bağı oluşturduğunu düşündürdüğü bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan bir kavram

diği sosyal deneyimler onun kimliğini tanımlayan maskeler haline gelir” (Akt:Kocabay, 2014:218). Bourdieu, bu durumu açıklamak için Habitus³ kavramını kullanmakta ve kişilerin etraflarına bu maskelerle bakarak kendilerini bu maskeler altında tanımladığından bahsetmektedir.

Birey, kimliğini arzu ettiği şekilde konumlandırmak için giyinme tarzlarından, dil kullanma biçimlerine, boş zaman etkinliklerine, müzik tüketimine ve medya kullanma örüntülerine değin farklı materyal ve kültürel öğelere başvurur. Bu açıdan internet de yeni bir ifade ve sosyal ilişkiler ortamı olmasından dolayı yeni kimliklerin inşa edildiği bir mecra yaratmaktadır. Cameron Bailey (Aktr:Binark, 2005, s. 8), online dünyada kimliklerin seçilip, oynandığını, değiştirildiğini veya verili olarak ele alındığını belirtirken, bu dünyanın katılımcı bireyinin kendisini ancak dil aracılığıyla ifade etmesinden ötürü kimlik kurgulamasının çok yönlü eylemesinden yararlanabileceğini öne sürer. Birey seçici bir kurgu yapabilir ya da yalan söyleyebilir. Bailey’e göre bedene “sanal bir deri” giydirilebilir(Güzel,2006:8).

Kimliği bir sembolik etkileşim süreci ve zaman içinde değişen ve yeniden biçimlenen bir anlatı olarak ele aldığımızda, elektronik iletişim araçlarının - özellikle internetin- gelişiminin kimlik oluşum sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Bu araçlar öncesinde sembolik materyaller, yüz yüze ilişkiler sonucunda kazanılıyordu. İnsanların çoğu için kimlik formasyonu, yaşadıkları mekanla ve yerelle sınırlıydı. Bilgileri yerel bilgilerdi ve bunların aktarım biçimi sözlü iletişime dayalı ve hayatın gerçeklerine göre adapte olmuş biçimdeydi. Yine de yerel içinde kamuoyu önderleri, gezginler ve otoriter kişiler kimliğin biçimlenmesinde etkili modellerdi. Ancak günümüzde bu koşullar iletişim araçlarının gelişmesiyle aşılmıştır. Kimlik biçimlenme süreci artan bir biçimde kitle iletişim mesajlarına bağımlı hale gelmiştir. Gündelik yaşamın mekansallığı içindeki birey, internet aracılığıyla uzak deneyimlerin tanığı haline gelmiştir. Bu süreç birey ve grup kimliğinin oluşumunu tamamlamada oldukça etkili hale gelmiştir(Karaduman,2010:2892-2893). Sanal ortamda kullanıcılar sürekli olarak kendilerine uygun bir kimlik biçme ya da biçilmiş kimlikleri kendilerine mal etme durumundadırlar. Diğer taraftan, ortamın anormik yapısı çok sayıda farkı kimliğin bir anda üretilmesine, hızlı bir şekilde tüketilmesine ve yerine yenilerinin inşa edilmesine olanak vermektedir. Ayrıca siber ortamdaki genel ahlaki değerlerden uzaklık, insanların yüzlerine takabilecekleri sayısız maskeler ve “yeni kimlikler” kullanıcılara cazip gelmektedir (Güzel, 2006:7-8).

Maske bir sonuçtur. Doğal olan insan yüzünün mucizevi bir şekilde ifade ettiği, net olmayan ve tamamlanmamış bu yüz formları, sonuç olan maskenin içine akmakta ve orada son bulmaktadır. Maske bir kez yüze yerleşince, yeni

hiçbir şey aramak doğru olmaz. Maske açık seçiktir ve gösterdiği şeyi, ne olduğundan fazla ne de eksik gösterir. Maskenin gösterdiği şey sürekli sabit kalır ve asla değişmez. Maskenin yarattığı etkinin gücünü, gerçek nedeni arkasında neyin olduğunu kimsenin bilmemesinden almaktadır. Maske mükemmeldir, çünkü arkasındaki her şeyi gölgede bırakarak, tek başına var olur. Maskenin ardından neyin olacağını, neyin patlayacağını hiç kimse bilemez. Maskenin ardındaki her şey gizemlidir. Maske ciddiye alınınca, hiç kimsenin onun arkasında neyin bulunduğunu bilmemesi gerekir. Maske çok şey ifade eder, ama daha da fazlasını saklar. Her şeyden önce maske ayırır. Tam olarak bilinmemesi gereken bir tehditle yüklü olduğundan tehdidin bir unsuru gerçekten de bilinmez olması olgusudur. İzleyiciye yaklaşır; ama bu yakınlığa rağmen, ondan açık bir biçimde ayrı durur. Arkasında duran gizle izleyiciyi tehdit eder. Yüzün aksine, yorumlanabileceği geçici değişiklikleri yoktur ve bu yüzden izleyici, maskenin sakladığı bilinmeyenden kuşkulandır ve korkar (Canneti, 2012:377-378).

Günümüz insanının özellikle de sanal ortamlarda maskelere bu kadar çok sığınmasının nedenlerinden biri de ortamın doğasından kaynaklanan yakınlık hissi veya yakınlık yanılmasıdır. Sanal yakınlık madalyonun ters yüzü sanal uzaklıktır. Topografik komşuluğu yakınlığa dönüştüren her şeyin ertelenmesi, hatta belki de yok olması. Yakınlık artık fiziksel komşuluğu gerektirmemektedir; ama bu fiziksel komşuluk da artık yakınlığı belirlememektedir. Sanal yakınlığın yükselişi insani bağlantıları hem daha kısa hem daha sığ, hem daha yoğun hem daha kısa kılar. Bağlantılar, yoğunlaşıp bağ haline gelmeyecek kadar sığ ve kısa olma eğilimi gösterirler (Baumann, 2012:93). İnternet üzerinde sanal topluluklarda isim, cinsiyet, toplumsal rol ve statü gizlenerek iletişimde bulunmak mümkün olduğundan, kurgulanmış kimlikler aracılığı ile yapılan iletişimde anonimlik bütünüyle geçerlidir. Yüz yüze iletişimden oldukça farklı olan bu yeni iletişim biçiminde bireyler arasında yoğun bir diyalog kurulurken kimliklerin görülemezliği yaratılmaktadır. Yüz yüze iletişim ortamında görünürlük, kimliklerin deşifresinde belirgin olarak yer tutar. İnternet aracılığıyla yeni ilişki kurma mekânları içinde kimliklerin özgürlük ve seçme kavramları içinde tanımlandığı dikkat çekmektedir (Timisi, 1999:144). Sanal cemaatlerdeki özgürlük, bu cemaatlere katılımın başlıca nedenlerinden biridir. Ayrıca bu özgürlüğün gerçekten kendisini ifade etmek için mi, yoksa bir oyun ve eğlence amaçlı mı kullanıldığı da düşünülmelidir. Çevrimiçi sanal dünyada kimlikler seçilip oynanmakta, değiştirilmekte veya verili olarak ele alınabilmektedir. Birey karakteri hakkında, seçici bir kurgu yapabilir ya da yalan söyleyebilir. İletişim, sürekli bir rol oynama veya diğer bir deyişle performans üzerine temellenmiştir. Katılımcıların kimlikleri etkileşim içinde ve devingen-

dir. Bilgisayar araçlı iletişim ortamının bu sayılan özellikleri, ortamın kullanıcılarına sanal temsilleri /aracılığıyla kendilerine uygun bir 'kimlik biçme' ya da 'biçilmiş kimlikleri' egzersiz etme olanağı verir (Robins, 1999: 145, akt. Akkaş,2013:50-51). Sanal cemaatlerdeki bu kimlik, daha seçilme aşamasından itibaren, yeni yaşam biçiminde insanı konumlandırmaktadır. Bu yeni yaşam biçiminde insan, tek bir kimlik üzerinden değil, içinde bulunduğu duruma göre oluşturduğu pek çok kimlik üzerinden kendini ifade etmektedir. Bu kimlik bazen gerçeği, bazen hayali, bazen de tüm bunların karışımını gösterebilmektedir(Akkaş,2013:50-51).

Nitekim artık sorun bir kimliğin nasıl keşfedileceği, icat ve inşa edileceği, toplanacağı değil; artık sorun bu kimliğin çok sıkı olmasının bünyeye çok çabuk yapışmasının, nasıl engelleneceğidir. İyi örülmüş ve dayanıklı kimlik artık bir avantaj/kazanç değil her geçen gün biraz daha fazla dezavantaj/borç haline geliyor. Postmodern yaşam stratejisinin özü, kimliğin kararlı hale getirilmesi değil, sabitlikten kaçınmaktır (Baumann,2013:132). Kimlikler gerçek ya da sanal maske olsun, karşılıklı iletişim aracılığıyla biçimlendiğinden birey, gerçek dünyada ya da sanal ortamda kimliğini etkileşimde bulunduğu bireylerin beklentisine göre kimliklerini değiştirir ve dönüştürürler. Hem gerçek dünyada gerçek kişilerle, hem de sanal ortamda hiç tanımadığı kişilerle sahte kimliklerle iletişim kurmaktadır. Bu tür bir iletişim yöntemini tercih edenler veya buna mecbur olanlar sürekli sahte ilişkiler ortamında kendilerini bulmaktadırlar. Ortamın gerçekliği ya da sanallığı fark etmeksizin iletişimde, gerçeklik ve güven problemini de meydana getirmektedir (Sucu,2012:60).

Maske, bütün bu özelliklerinden dolayı her zaman izleyici ile arasına mesafe koyarken, iletişim kurarken insanların takmış oldukları sahte soyut maskelerin gerçekliğini ya da sahteliğini tahmin etmek her zaman mümkün değildir. İnsanlar da girdikleri iletişimde ne kadar maskenin dışına çıkmaz ve rolünü ne kadar iyi oynarsa o ölçüde maske anlamlı olur. Ortaya konulan bu hayali kimlik bizi ne kadar sararsa o kadar biz oluruz. Kişi sözcüğü Yunanca person anlamına gelmektedir ve persona Antik Yunan'da person, tiyatrodaki maske anlamına gelmektedir. Bundan dolayı da bir kişi olmak doğru anlamda doğru maskeyi takmakla ilgilidir (Günalan, 2006:133).

Jung'un persona (kişilik) kavramını, bireyin dış dünyaya karşı göstermiş olduğu davranış şekli olarak tanımlamak mümkündür. Jung, Personayı şu şekilde tanımlamaktadır: "Persona, işlevsel bir komplekstir; uyum ya da gereklilik, uygunluk için oluşmuştur". Personanın işlevsel özelliği sadece nesne ile, yani dış dünya ile ilgili olmasıdır. Persona, bir toplumda insanın nasıl olması gerektiği konusunda bir uzlaşma konusudur (Jung, 2006:40).

“Kişi (person) sözcüğünün ilk anlamının “maske” olması büyük olasılıkla basit bir tarihsel rastlantı değildir. Daha ziyade herkesin her zaman ve her yerde, az çok farkında olarak belli bir rolü oynadığı gerçeğinin kabulüdür bu. Biz birbirimizi bu roller içinde tanırız; bu rollerle kendimizi tanırız” (Akt. Gofmann,2012:31). Bir anlamda, kendimiz hakkında oluşturduğumuz anlayışı- hakkını vermeye çalıştığımız rolü temsil ettiği sürece bu maske bizim daha hakiki benliğimizdir, olmak istediğimiz halimizdir. Sonuçta, rolümüzü anlayış şeklimiz doğamızın, kişiliğimizin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Bu dünyaya bireyler olarak geliriz, kişilik kazanır ve birer kişi oluruz (Gofmann, 2012:31). Bireyler, en basit şekliyle, gündelik hayatta sahip oldukları personaları sergilemek adına sosyal medya kullanıcısı olabilmektedirler. Bu durumda iletişimin sanallığından faydalanarak bir performans sergilenmektedir. Beğeniler, yorumlar, paylaşımlar vs. günlük hayattakine paralel şekilde arz edebilir. Bu bireyin sahip olduğu erdemle ilişkilidir. Kurduğu iletişimin sanal ve simülatif olduğunun bilincinde olup, zamansal ve uzamsal fayda sağlamak söz konusu olabilmektedir. Örneğin bir öğretmenin, mesleki personasını sosyal medyada da sergileyerek eğitimle ilgili paylaşımlarda ve yorumlarda bulunması mümkündür (Karakullukçu, 2013:667).

Maske kavramı somut şekilde sadece kimliği gizleyen bir araçtır ve karşısındaki onun arkasında neyin olduğunu bilmemektedir. Maskeyi güçlü kılan yanı da belki böyle olmasındandır. Ama soyut olarak, yani rol olarak kullanmış olduğumuz maskeler de dış görünüşümüz değişmemektedir. Sadece mimiklerimiz değişmekte ve yüz şeklimiz duruma göre farklı haller almaktadır. Karşımızdaki birey bizi dış görünüşümüz ile bilmekte, fakat taktığımız maske mi yoksa gerçek kişiliğimiz mi bunu bilmemektedir. Bireyin çevre ve iç yaşam uyumu birbiri ile bağlantılı ve düzgün bir şekilde devam ediyorsa, persona (maske) dış dünya ile kolay ilişkiler sağlayan koruyucu bir tabaka olmaktadır. Ama bazı durumlarda bu maske o kadar sahici bir hal alır ki, birey bu maske altındaki gerçek kişiliğini unuttur, onu çok kolay saklar ve bu maske donar, gerçek kişilik de kaybolup gider. Jung bunu şu şekilde dile getirmektedir: “İnsanın mevki ile ya da ünvanı ile özdeşleşmesi gerçekten çok çekicidir, birçok insanın toplumun kendilerine bağışladığı saygınlıktan başka bir şey olmamaları bundandır. Bu kabuk arkasında kişilik aramak boşunadır”(Jung,2006:41). Jung’ un yapmış olduğu persona kavramı, kişinin farklı durumlarda ve zamanlarda takacağı maskelerinin olacağına ipuçlarını vermektedir. O sosyal yaşam içerisinde kişilerin takmış olduğu maskelerin ya da buldukları konum itibari ile bürünmüş oldukları rollerin hayatın her alanına taşıyıp, kendi kimliklerini yok etmelerine karşı çıkmaktadır. Bu durumun kişiyi zorlamalı bir kişiliğe büründüreceğini ve kişinin yaşamını olumsuz etkileyeceğini vurgulamaktadır.

İletişim sürecine etkin olarak katılan maskeler, hem somut olarak insanların yüzüne geçirdikleri maskelerdir, hem de Jung'un da belirttiği gibi, insanların buldukları ortama ve konuma göre taktıkları hayali maskeler vardır. İnsanlar artık ilkelde ki gibi, iletişime geçmek istediklerinde ya da ritüeller de ve törenlerde yapay bir yüz takmıyorlar. İnsanlar artık buldukları her yerde ve herkese karşı kullanacakları maskelere sahip olmuşlardır. Bu maskeler insan için olumlu katkıları olmakla beraber bazen olumsuz yanları da olmaktadır. Kişiler bu maskeleri, kendi benlikleri gibi görerek ya da olduğundan farklı görünmek için sürekli bu maskeleri ile gezmek zorunda kalırlar.

İnsanlar üretmiş oldukları maskeler sayesinde yeni bir kimlik kazanmaya ya da benzemeye çalıştıkları varlığın kılığına girerek, düzenlenen ritüellerin bir parçası olmuştur. Günümüzde de interneti bir ritüel, bir tiyatro sahnesi olarak düşünürsek, orada sanal maskelerini takmış ve törenin bir parçası olmak için, istedikleri rollere bürünen insanları görmek mümkündür. Bu insanlar, sosyal hayatta farklı kişiler olsalar bile, aynı tiyatro sahnesindeki gibi maskelerin takarlar ve ekranın diğer tarafındaki insanlara bir oyun sergilerler. Chat ya da yeni dönem internette dolaşımda olan evlilik siteleri, insanların farklı rollere bürünüp, gerçeği maskeleyip çoğu zaman kötü sonuçlar doğran tehlikeli yerler arasında olmaktadır. Yüz yüze insanların takmış olduğu bu maskeleri anlayamazken, sanal ortamda dolaşan sanal maskeleri de anlamak da çok zor olmaktadır. Günümüze kadar gelen süreç içerisinde maskenin sadece olumlu ya da tamamen olumsuz olduğunu söylemek doğru bir saptama olmayacaktır. Maskenin belirtilen kullanım amaçları arasında hem olumlu hem de olumsuz yanları vardır. Bir bireyin karşısındakini kandırmak için taktığı maskeyle, hasta bir annenin çocuğu üzülmesin diye acısını belli etmesin diye gülümsemek için taktığı maskenin anlamı bu bağlamda iletişim sürecinde eş değer kabul edilmemektedir.

SONUÇ

Maske geçmişten günümüze bütün toplumlarda görülen bir iletişim formudur ve çeşitli nedenlerle kişiler arasında ya da insanların doğaya karşı mücadelelerinde etkin şekilde kullanıldığı görülmektedir. Günümüze kadar kullanım amaçlarına göre çeşitli değişimlere uğrayarak gelen maske hala varlığını sürdürmektedir. İlk insanlar kendilerini koruma ya da düşmanlarına saldırı amaçlı maskeler kullanmışlardır. Ya da törenlerde ve ritüellerde, maskeler takarak kabileler eğlenceler düzenlemekteydiler.

Bu çalışmada üzerinde durulan esas nokta, kimliği gizlemek için kullanılan maskelerdir. İnsanların iletişim esnasında taktığı soyut anlamda maskeler ya da farklı rollere bürünmeleri maskenin geçirmiş olduğu anlam değişikliğini de vurgu yapmaktadır. Persona kavramının anlamını kamusal çehreye uygulayarak egonun, gerçek niteliğini toplumdan saklamak amacıyla yarattığı etkiyi maske olarak kavramsallaştıran Jung farklı bir anlam kazandırmıştır.

İletişim, insanın olduğu ilk andan beri var olan bir olgudur. İnsanlar geçmişten günümüze farklı iletişim araçları ile birbirleriyle etkileşime geçmeye çalışmışlardır. Maske de bunlardan bir tanesi olarak, ilkellerden itibaren gerek kendilerini doğaya karşı gerekse de avlarını yakalama için kullanılmıştır. Şamanların, hastaları tedavi etmek için farklı kılığa girmeleri, ölülerin bu dünyadan silinip gitmemeleri için maskelerinin yapılması gibi birçok örnek, maskenin bir iletişim formu olduğunu göstermektedir. Maskenin ardında neyin olduğunun bilinmemesi onu en güçlü kılan özelliği olmaktadır.

İletişim araçlarının hayatımızda yer edinmesi ile birlikte, gerçeği gizleme ve maskeleme de hayatımızda oldukça fazla yer edinmeye başlamıştır. Televizyon ekranın da görülen haberler de dahil bir tür gerçeği gizleme ve maskeleme işlevi görmektedir. Aynı zamanda ekranda gördüğümüz ya da radyo da dinlediğimiz insanları da farklı rollerde, farklı maskeleri ile görmekteyiz. Gerçek hayatta görünenden oldukça farklı olan bu insanlar, kullanmış olduğu maskeler ile onları izleyenlere farklı bir görünüm ve kişilik sunmaktadırlar. Bunun yanı sıra internetin hayatımıza kattığı sosyal paylaşım sitelerinde de insanlar sanal maskelerle dolaşımda olmaktadır. Kendilerini farklı tanıtıp, farklı kişiliklere bürünerek, bu sitelerde başka insanlarla iletişim kurmaktadır.

Günümüzde teknolojisinin ilerlemesi ile birlikte iletişim araçları oldukça farklılaşmıştır. Artık çok uzaktaki insanlarla iletişime geçmek insanların sadece saniyelerini almaktadır. Bütün bu değişimlerin yanında maskenin iletişim sürecindeki durumunun ne olduğunu akla getirmektedir. Çeşitli balolarda, karnavallar ve oyunlarda takılan maskeler hariç somut olarak ilkelerde ki gibi varlığını sürdüren maskeler artık günümüzde yok denecek kadar azdır. Ama maske somut olarak yani persona olarak iletişimde güçlü bir şekilde varlığını korumaktadır. İnsanlar üretmiş oldukları maskeler ile yeni bir kimlik kazanmakta ya da benzemek istedikleri kişinin kılığına girmeye çalışmışlardır. Bu takmış olduğu farklı maskelerle de ritüellerin bir parçası olmuşlardır. Günümüzün modern yaşamında da insanlar gerek sosyal hayatta gerekse de internet sayesinde güçlenen sanal ortamlar da farklı maskeleriyle yer edinmektedirler. İnternet ortamını bir ritüel, bir tiyatro sahnesi olarak düşünürsek, orada sanal maskelerini takmış ve törenin bir parçası olmak için, istedikleri rollere bürünen insanları görmek mümkündür.

İnsanlar takmış oldukları maskelerle, buldukları ortamdaki insanlarla etkileşim içinde olup, onun varlığı ile iletişimini devam ettirmektedir. Maske, iletişimde olumlu ve olumsuz yönlerinde beraberinde getirmektedir. Maske eğer insanın kişiliğini değiştirip farklı şekilde kendini, diğer insanlara tanıtmak amaçlı kullanılıyorsa süreci olumsuz etkilemektedir. Ama insanların okulda, iş yerinde, arkadaş çevresinde ve evinde rol anlamında taktığı maskeler varsa iletişim sürecinde bunun olumsuz bir tarafının olduğu düşünülmemektedir.

KAYNAKÇA

AND, M. (2012). *“Ritüelden Drama Kerbela-Muharrem- Ta’ziye”*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ACUN, R. (2011). *“Her Dem Yeniden Doğmak: Online Sosyal Ağlar ve Kimlik”* Milli Folklor, (23)89.

AKKAŞ, İ., (2013). *“Çok Yüzlü İlişkiler Ağında Kimlikler ve Sanal Cemaatler”* Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), 50-51.

BAUDRİLLARD, J. *“Baştan Çıkarma Üzerine”* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMANN, Z., LYON, D.,(2013). *“Akışkan Gözetim”* çev. E. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMANN, Z.(2013). *“Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları”* çev. İ. Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMANN, Z.(2012). *“Akışkan Aşk”* çev. I. Ergüden, İstanbul: Versus Yayınları.

CANNETİ, E. (2012). *“Kitle ve İktidar”* çev. G. Aygen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GOMBRİCH, E. H., (2011). *“Sanatın Öyküsü”*, çev. E.Erduran- Ö.Erduran, İstanbul: Remzi Kitabevi.

GÖKTÜRK, İ., GÜNALAN, M. (2006). “*Modern ve Geleneksel Değerler Arasında Yabancılaşan İnsan*”. Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, 11(9), 133.

GÜNER, Y. (2006). “*Dünya Maske Geleneklerine İfadeye Katkıları Açısından Bir Bakış*”,(Yayınlanmış Sanatta Yeterlik Eser Metni). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜZEL, M. (2006). “*Küreselleşme, İnternet ve Gençlik Kültürü*”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Küresel İletişim Dergisi (1), 5-6.

HUIZİNGA, J. (2013). “*Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine bir Deneme*”, çev. M. A. Kılıçbay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

JUNG, C. G., (2006). “*Analitik Psikoloji*”, çev. E. Gürol, İstanbul: Payel Yayınevi.

KARABOĞA, K., ARICI, O., (2014). “*Maske Kitabı*”, İstanbul: Habitus Kitap.

KARADUMAN, S., (2010). “*Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü*”. Journal of Yaşar University 17(5), 2892-2893.

KARAKULLUKÇU, B., (2013). “*Sanal Maske: Personanın Sosyal Medya-daki İzdüşümü*” Yeni Medya Çalışmaları, I. Ulusal Kongresi

MARSHALL, G., (2014). “*Sosyoloji Sözlüğü*” çev. Akınay O., Kömürcü D. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

NUNLEY, W. J., MCCARTY, C. (2000). “*Masks Faces of Culture*”, Newyork: The Saint Louis Art Museum, St. Louis Missouri.

ŞENER, S., (2006). “*Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*”, Ankara: Dost Kitabevi.

TAYANÇ, F., TAYANÇ T., (1977). “*Dünya ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın*”, Ankara: Toplum Yayınları.

UCA, A., (2007). “*Türk Toplumunda Nevruz- I*”. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 32, 145.

YASAN, M. (2011). “*Maske, Maskede İfade ve Sinemada Maske Kullanımı*” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Adresleri

<http://science.jrank.org/pages/10098/Masks-Functions-Masking.html>

<http://www.encyclopedia.com/topic/Masks.aspx>

<http://www.lovepeacetravel.com/yasam-ve-olum-maskeleri/>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR

<https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=16.+y%C3%BCzy%C4%B1dan+sonra+maskeler>

<http://blog.milliyet.com.tr/carl-gustav-jung/Blog/?BlogNo=152433>

<http://www.bilgileri.net/misafir-sorulari/8882-jungun-anima-animus-persona-ve-ben-arketipleri.html>

<http://www.bsu.edu/classes/magrath/305s02/masks/MuseumMask.html>